

ВІДГУК

офіційного опонента,
доктора педагогічних наук, професора
Пахомової Наталії Георгіївни
на дисертацію Саєнко Тетяни Андріївни
«Формування комунікативно-мовленнєвих навичок у дітей дошкільного віку
з синдромом Дауна»,
подану на здобуття наукового ступеня доктора філософії
зі спеціальності 016 – Спеціальна освіта
галузі знань 01 Освіта/Педагогіка, представлену до захисту в
Українському державному університету імені Михайла Драгоманова

Актуальність теми дисертації

Упровадження європейських цінностей зумовило внесення змін в освітню політику нашої країни та її переорієнтацію на гуманістично-соціальну модель сприйняття осіб з особливими освітніми потребами, що викликає підвищену увагу науковців та практиків психолого-педагогічного профілю до психічного і мовленнєвого розвитку дітей дошкільного віку, як передумови формування цілісної та гармонійно розвиненої особистість, яка володіє основами рідної мови, як національно-культурної цінності. З огляду на це, підвищується значущість наукових досліджень щодо організації корекційного навчально-виховного процесу, спрямованого на формування комунікативно-мовленнєвих умінь і навичок дітей із інтелектуальними порушеннями.

Максимально можливий розвиток психічної сфери та підготовка дітей з порушеннями психофізичного розвитку до включення в загальноосвітній простір є основною метою корекційно-розвиткової роботи.

Достатній розвиток навичок спілкування є основною умовою для засвоєння дитиною уявлень про явища навколишньої дійсності, накопичення соціального досвіду, подальшого успішного засвоєння знань, умінь та навичок. Отже, розвиток комунікативно-мовленнєвих навичок є одним з пріоритетних напрямків для здійснення психолого-педагогічного впливу.

Відповідно до даних, представлених Центром громадського здоров'я Міністерства охорони здоров'я України найбільшу кількість новонароджених

з хромосомними аномаліями складають діти з синдромом Дауна. Структура порушення при синдромі Дауна досить складна та містить велику кількість супутніх порушень розвитку. Комунікативно-мовленнєвий розвиток дітей цієї нозологічної групи відрізняється повільним і викривленим формуванням всієї мовленнєвої системи та порушенням всіх видів та форм мовлення.

У науковому просторі України на сьогодні не запропоновано узагальнених методик діагностики комунікативно-мовленнєвого розвитку дітей з синдромом Дауна, а також не запропоновано корекційно-розвиткової програми формування комунікативно-мовленнєвих навичок у дітей цієї категорії.

Зважаючи на вищезазначене, дослідження Саєнко Т.А. є актуальним, вагомим і своєчасним, оскільки зосереджує увагу на особливостях формування комунікативно-мовленнєвих навичок у дітей дошкільного віку з синдромом Дауна.

Головне надбання наукової розвідки Саєнко Т.А. – теоретично обґрунтована характеристика комунікативно-мовленнєвого розвитку дітей дошкільного віку з синдромом Дауна, а також виокремлені дисертанткою його структурні компоненти (комунікативно-поведінковий, когнітивно-лінгвістичний та соціально-емоційний). Тетяна Андріївна визначила особливості та рівні сформованості комунікативно-мовленнєвих навичок у дітей дошкільного віку з синдромом Дауна, розробила критеріально-діагностичний інструментарій та дослідила стан сформованості досліджуваного процесу, теоретично обґрунтувала та експериментально перевірила програму корекційної-розвиткової роботи, педагогічні умови та розробила практичні рекомендації для батьків та спеціальних педагогів щодо формування комунікативно-мовленнєвих навичок у даної категорії дітей.

Детальне ознайомлення з текстом дисертації Саєнко Т.А. дає підстави стверджувати, що підхід автора до окресленої в дисертації проблеми формування комунікативно-мовленнєвих навичок у дітей дошкільного віку з синдромом Дауна відзначається фундаментальністю дослідження. Глибоке

усвідомлення проблеми дослідження дали змогу здобувачці досить коректно визначити науковий апарат дослідження, зокрема, сформулювати його мету й завдання, що й уможливило оптимальне визначення загальної стратегії наукового пошуку.

Ступінь обґрунтованості використаних методів, результатів і положень дисертації

Дисертація Саєнко Тетяни Андріївни має чітку логічну структуру та містить достатнє обґрунтування основних наукових положень, що виносяться на захист. Розділи дисертації розкривають логіку і послідовність проведення дослідницької роботи. Зміст дисертаційної роботи побудований на відповідному матеріалі, аналіз та узагальнення якого дало можливість сформулювати належним чином обґрунтовані основні наукові положення, висновки та рекомендації. Про це свідчить аналіз тексту дисертації та змісту публікацій автора. Дисертація має відповідну теоретико-методологічну основу: у роботі зазначено, що комунікативно-мовленнєвий розвиток є базовим процесом становлення особистості, який має біологічну основу та тісний зв'язок з розвитком всієї психічної сфери людини. Мовлення та навички спілкування, як і будь-яка вища психічна функція, формуються прижиттєво у процесі взаємодії з дорослими та однолітками.

Наукова робота ґрунтується на достатній джерельній базі. У списку використаних джерел 198 найменувань, з них 21 – іноземною мовою. Досягненню поставленої мети, розв'язанню визначених здобувачкою завдань на різних етапах наукового пошуку та формулюванню висновків наукового дослідження слугували обрані загально- і конкретно-наукові методи дослідження. Найефективнішими з них виявилися синтез, абстрагування та конкретизація – для обґрунтування, розробки та доведення ефективності програми корекційно-розвиткової роботи з формування комунікативно-мовленнєвих навичок у дітей дошкільного віку з синдромом Дауна, а також опитування, тестування, аналіз розв'язання проблемних завдань, спостереження з метою діагностики стану сформованості окремих складових

комунікативно-мовленнєвих навичок. З використанням методів математичної статистики доведено, що комунікативно-поведінковий, когнітивно-лінгвістичний та соціально-емоційний складники є компонентами єдиної системи та їх вивчення вказує на рівень сформованості комунікативно-мовленнєвих навичок у досліджуваній категорії дітей. Наукові положення, висновки і рекомендації, що сформульовані у дисертації є достатньо апробованими на міжнародній та всеукраїнських науково-практичних конференціях.

Повнота викладу наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації, в опублікованих працях

Наукові результати, отримані в дисертаційній роботі та винесені на захист, одержано автором і відображено у друкованих працях, в тому числі й електронних ресурсах. Основний зміст та результати дослідження досить повно висвітлено у 8 публікаціях, серед них 3 статті в наукових фахових виданнях України (категорія Б), що включені до міжнародних наукометричних баз; 5 публікацій апробаційного характеру у збірниках конференцій. Особистий внесок здобувача в роботах полягає в обґрунтуванні і розробці концептуальних засад організації та впровадження корекційно-розвиткового супроводу формування комунікативно-мовленнєвих навичок у дітей дошкільного віку з синдромом Дауна; розробці та доведенні ефективності експериментальної програми корекційно-розвиткової роботи з формування комунікативно-мовленнєвих навичок у таких дітей.

Відповідність змісту анотації основним положенням дисертації

У тексті анотації стисло висвітлено основні положення, зміст, результати і висновки дослідження Саєнко Т.А. Зазначимо, що зміст анотації та основні положення дисертації є ідентичними: їх порівняльний аналіз переконує, що в частині формулювання мети, об'єкту, предмету, завдань, положень наукової новизни, висновків до розділів, загальних висновків не міститься інформації, яка би була відмінною.

Дискусійні питання та зауваження щодо змісту дисертації

Позитивно оцінюючи отримані результати дослідження, їх наукову новизну та практичну значущість, необхідно відзначити дискусійні положення дисертації та окремі зауваження:

1. У дисертації представлено глибокий теоретичний аналіз проблеми формування комунікативно-мовленнєвих навичок у дітей дошкільного віку з синдромом Дауна з огляду на наявні підходи, представлено рекомендації щодо взаємодії з батьками дітей із синдромом Дауна. Очевидним є той факт, що необхідність залучення батьків такої дитини до співпраці з фахівцями продиктовано наявністю особливостей розвитку та стану мовленнєвої функції, що можуть бути наслідком порушення генетичної природи, які мають різний ступінь прояву, спричинюють особливість функціонування і життєдіяльності, а відтак в різний спосіб впливають на психоемоційний стан родини таких дітей. На нашу думку, збагатило би дослідження врахування диференційованого підходу при роботі з батьками та вивчення їхньої вмотивованості до співпраці з фахівцями, врахування їх загального соціального статусу, готовності до співпраці.

2. У дослідженні особлива увага приділяється вивченню комунікативно-мовленнєвих навичок у дітей із синдромом Дауна як на рівні констатації, так і на формувальному етапі дослідження. Проте, на нашу думку, бажано було не лише включити в діагностичну методичку проби на сенсомоторний розвиток, але й виділити в окремий блок вивчення стану артикуляційної моторики враховуючи етіологію та специфіку проявів немовленнєвих і мовленнєвих розладів таких дітей.

3. У роботі дисертант акцентує увагу на необхідності співпраці фахівців різних галузей знань щодо формування комунікативно-мовленнєвих навичок у дітей дошкільного віку з синдромом Дауна. На нашу думку, потребує більш детального роз'яснення склад цієї команди в залежності від закладів реалізації цього процесу, зокрема ІРЦ, дошкільні спеціальні та інклюзивні заклади, реабілітаційні центри та інші заклади.

4. Ураховуючи актуальність та фундаментальність проведеного дослідження вбачаємо необхідним опублікування за результатами дослідження методичних рекомендацій щодо формування комунікативно-мовленнєвих навичок у дітей дошкільного віку з синдромом Дауна для батьків і фахівців що забезпечить успішність корекційно-розвиткової роботи з цієї категорією дітей в умовах спеціального та інклюзивного навчання.

Зазначимо, що висловлені зауваження не впливають на загальну позитивну оцінку дисертаційної роботи Саєнко Т.А.

Загальний висновок про відповідність дисертації чинним вимогам

Незважаючи на висловлені зауваження та побажання, вважаємо, що дисертація Саєнко Тетяни Андріївни «Формування комунікативно-мовленнєвих навичок у дітей дошкільного віку з синдромом Дауна» за актуальністю, науково-теоретичним рівнем, новизною постановки та розв'язанням проблеми, практичним значенням відповідає вимогам Міністерства освіти і науки України щодо дисертацій на здобуття наукового ступеня доктора філософії, зокрема вимогам п.10 Порядку проведення експерименту з присудження ступеня доктора філософії, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 р. № 44 та може бути представлено у спеціалізованій вченій раді для присудження Саєнко Тетяні Андріївні наукового ступеня доктора філософії за спеціальністю 016 Спеціальна освіта.

Офіційний опонент:

доктор педагогічних наук, професор,
директор Навчально-наукового інституту
спеціальної та інклюзивної освіти

Полтавського національного педагогічного
університету імені В.Г. Короленка

Наталія ПАХОМОВА

